

Bemötande av brottsoffer

Rättslig vägledning 2022:10
Utvecklingscentrum
Mars 2022

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
1.1	Bakgrund.....	4
1.2	Syfte.....	5
2	Bemötande av brottsoffer	6
2.1	Begreppen brottsoffer och målsägande	6
2.2	Vad är "gott bemötande"?	7
2.2.1	Åklagarväsendets etiska riktlinjer	8
2.2.2	Brottsoffers behov	8
2.3	Särskild utsatthet.....	9
2.3.1	Brottsoffer med funktionsnedsättning	9
2.3.2	Barn som brottsoffer.....	10
2.4	Åklagaren och mötet med brottsoffret	12
2.4.1	Objektivitetsprincipen	13
3	Brottsoffers rättigheter i brottmålsförfarandet	14
3.1	Inledning	14
3.2	Under förundersökningen.....	15
3.2.1	Rätt till information	15
3.2.2	Insynsrätt.....	17
3.2.3	Individuell skyddsbedömning	17
3.2.4	Tolk och översättning.....	18
3.2.5	Stödperson	18
3.2.6	Målsägandebiträde.....	18
3.2.7	Skydd av personuppgifter.....	20
3.3	Under huvudförhandlingen	20
3.3.1	Rätt att biträda åtalet	20
3.3.2	Skadeståndstalan	20
3.3.3	Vittnesstöd, stödperson och målsägandebiträde	21
3.3.4	Medhörning och stängda dörrar.....	21
3.3.5	Tolk och översättning.....	21
3.3.6	Bemötande	22
3.4	Efter huvudförhandlingen	22
3.5	Kontaktförbud och europeisk skyddsorder	23

Denna rättsliga vägledning ersätter handboken med samma titel från februari 2012. Den rättsliga vägledningen är något annorlunda uppbyggd men är i allt väsentligt en överföring av texterna från handboken, med vissa ändringar och tillägg.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Brottsofferfrågan är ständigt aktuell i det dagliga arbetet inom rättsväsendet och i samhället i stort.

Det övergripande ansvaret för brottsofferfrågor ligger på Brottsoffermyndigheten. Myndigheten har till uppgift att främja alla brottsoffers rättigheter, uppmärksamma deras behov och intressen samt att vara ett informations- och kunskapscentrum för brottsofferfrågor. Brottsoffermyndigheten ansvarar också för frågor om brottsskadeersättning.

Brottsförebyggande rådet (Brå) utför årligen en nationell brottsoffer- och trygghetsundersökning (NTU). Underlaget i undersökningen utgörs av personer som i intervjuer besvarat frågor om utsatthet för brott, trygghetsupplevelse, förtroende för rättsväsendet samt erfarenheter av kontakter med rättsväsendet. Resultaten för 2021 visar att 30 procent av befolkningen har stort förtroende för att rättsväsendet som helhet behandlar brottsutsatta på ett bra sätt. Drygt två femtedelar (43 procent) av de 2 procent av befolkningen som haft kontakt med åklagare med anledning av utsatthet för brott har positiva (mycket eller ganska) erfarenheter av kontakten med åklagaren, medan andelen med negativa (mycket eller ganska) erfarenheter uppgår till 31 procent. Av de 1,1 procent av befolkningen som har medverkat i en rättegång i domstol under de senaste tre åren med anledning av utsatthet för brott, uppger sig 58 procent vara nöjda med det bemötande som de fått i domstolen.¹

Brå har även i en särskild rapport studerat målsägandes medverkan i rättsprocessen vid brott mot person, och då särskilt utifrån behov och erhållande av stöd. I rapporten framgår att det är centralt för målsägandes medverkan att hen blir professionellt bemött och tagen på allvar. Andra viktiga aspekter som anges är att visa målsäganden tålamod, ha erfarenhet och kunskap inom det aktuella brottsområdet samt att vara tillgänglig för frågor.²

Frågan om stöd och hjälp till brottsoffer har varit föremål för utredningar och förslag till lagändringar genom åren. Arbetet har lett till att brottsofferperspektivet har fått genomslag även inom rättsväsendet. Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten har fått ett ansvar för att allt fler stöd- och hjälpinsatser görs i ett tidigt skede av en brottsutredning. Ett exempel är de riskbedömningar som polisen gör vid våldsbrott mot enskilda, vilka ligger till grund för beslut om hjälp och stödåtgärder. Inom domstolsväsendet har

---

¹ NTU 2021 - Rapport 2021:11 s. 228–249, s. 317.

² Brottsförebyggande rådet, Rapport 2016:8, Målsägandes medverkan i rättsprocessen, s. 8.

allt fler säkerhetsfrågor aktualiserats i fråga om skydd för brottsoffer och vittnen. Attityden har förändrats och situationen har förbättrats för båda kategorierna.

Den fria rörligheten för personer inom EU och det ökande resandet gör att fler människor riskerar att bli utsatta för brott i en annan medlemsstat än det land de själva bor i. Genom det europeiska brottsofferdirektivet som antogs 2012 och implementerades i svensk rätt 2015 har det fastställts miniminormer för brottsoffers rättigheter inom EU (se även avsnitt [3.1](#)).³

1.2 Syfte

Syftet med denna vägledning är att fästa uppmärksamhet på brottsofferfrågorna och att ge stöd åt dem inom myndigheten som kommer i kontakt med brottsoffer och därmed skapa enhetlighet i bemötandet av brottsoffer. Det som sägs om gott bemötande gäller naturligtvis i relevanta delar även i förhållande till andra som kommer i kontakt med Åklagarmyndigheten.

Kunskap om brottsoffers situation är en viktig del i det vardagliga arbetet och det är väsentligt att uppmärksamma följande frågor:

- Vad innebär ett gott bemötande?
- Är ett gott bemötande förenligt med objektivitetsprincipen?
- Vad kan åstadkommas i kontakten med brottsoffer?

När det gäller skadestandsfrågor finns vägledning i [Skadestånd - Om åklagarens skyldighet att föra målsägandens talan](#) (RättsPM 2018:2).

---

³ Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU av den 25 oktober 2012 om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF.

2 Bemötande av brottsoffer

Anställda vid Åklagarmyndigheten ska vid kontakt med brottsoffer

- uppträda professionellt, korrekt och medkännande.
- bemöta brottsoffer likvärdigt oavsett kön, religion, etnisk tillhörighet, sexuell läggning, ålder, eller funktionshinder.

Åklagaren ska

- iaktta sin skyldighet att vara objektiv under hela rättsprocessen. Objektivitetsplikt utgör inte något hinder mot ett gott bemötande.

Åklagaren bör

- vara uppmärksam på speciella behov hos särskilt utsatta brottsoffer, personer med funktionsnedsättning och barn.
- oavsett brottets svårighetsgrad ta sig tid till att möta brottsoffret före huvudförhandling.
- vara tillmötesgående i fråga om brottsoffrets önskemål om samtal per telefon.
- vid nedläggning av förundersökningen i omfattande eller svårbedömda fall vid en personlig kontakt förklara beslutets innebörd för företrädaren för brottsoffret eller för brottsoffret självt.

2.1 Begreppen brottsoffer och målsägande

Begreppet brottsoffer är ett allmänt begrepp för någon som på ett eller annat sätt blivit drabbad av ett brott.⁴

Det juridiska brottsofferbegreppet är målsägande. Begreppet målsägande finns definierat i 20 kap. 8 § rättegångsbalken. Definitionen är till sin innebörd både vag och mångtydig. Den räknar med tre alternativa kategorier av målsägande:

- 1) *Den mot vilken brott är begånget – målsäganderätten tillkommer den person som skyddas genom den straffbestämelse som gärningspersonen brutit mot.*
- 2) *Den som blivit förnärmad av brott – målsäganderätten tillkommer den person som med hänsyn till straffbudets syfte kan anses vara direkt berörd av brottet.*

---

⁴ Begreppet förekommer i lag (1994:419) om brottsofferfond, 5 kap. 11 § socialtjänstlag (2001:453) och 4 a § brottsskadelagen (1978:413).

3) *Den som lidit skada av brott – målsäganderätten tillkommer den person som är skadeståndsberättigad på grund av att brott förövats.*

Rätten till skadestånd utgår från 5 kap. 2 § skadeståndslagen (1972:207). Det kan exempelvis vara en närstående till någon som avlidit på grund av brott. Vem som är skadeståndsberättigad framgår närmare av [Skadestånd – om åklagarens skyldighet att föra målsägandens talan](#) (RättsPM 2018:2).

Målsäganden är part i rättegången endast om hen för talan, dvs. framställer ett yrkande om skadestånd eller biträder åtalet i ansvarsdelen.

Vem som i ett visst fall är att anse som målsägande har betydelse i flera avseenden. Den enskilda åtalsrätten, rätten att ange vissa brott till åtal liksom möjligheten att föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet gäller i allmänhet endast den som är att anse som målsägande i förhållande till det begångna brottet. Målsägandetalan har exempelvis inte ansetts vara möjlig vid brottet hets mot folkgrupp, eller köp av sexuell tjänst, men däremot vid obehörigt avvikande från trafikolycksplats och i mål om förverkande enligt 36 kap. 3 § brottsbalken.

Barn som bevittnat våld och hot mellan närstående intar från och med den 1 juli 2021 under vissa förhållanden målsägandeställning (se vidare kapitel [2.3.2](#)).

I denna vägledning kommer begreppet brottsoffer genomgående att användas i den mån det är juridiskt möjligt.

2.2 Vad är "gott bemötande"?

Frågan om vad begreppet bemötande står för kan indelas i två delar, personbemötande och institutionellt bemötande. Personbemötande handlar om hur medarbetarna uppträder i direkta kontakter med de personer som kommer i kontakt med myndigheten. Institutionellt bemötande tar sikte på hur myndigheten upplevs av de personer som besöker eller på annat sätt kommer i kontakt med myndigheten.⁵ Bemötande av brottsoffer handlar om att identifiera och förstå brottsoffrets individuella behov och att svara upp mot dessa behov.

I ett gott bemötande ligger att åklagare och administrativ personal lämnar den som utsatts för brott sådan information som uppfyller brottsoffrets behov. Förvaltningslagens bestämmelser om serviceskyldighet gäller, till skillnad från ett flertal andra regler i förvaltningslagen, även för brottsbekämpande verksamhet. Det betyder bland annat att en myndighet, utan onödigt dröjsmål, ska lämna den enskilde sådan hjälp att hen kan ta till vara

---

⁵ SOU 2008:106, Betänkande av förtroendeutredningen, se bl.a. s. 120 ff.

sina intressen samt att en myndighet ska vara tillgänglig för kontakter med enskilda och informera allmänheten om hur och när sådana kan tas.⁶

2.2.1 Åklagarväsendets etiska riktlinjer

Av åklagarväsendets riktlinjer framgår att ingen i kontakten med oss ska uppleva att hen diskrimineras eller på annat sätt behandlas negativt på grund av kön, religion, etnisk tillhörighet, sexuell läggning, ålder, religion eller funktionshinder. Det framgår också att uttrycks sättet och uppträdandet hos medarbetare bör vara neutralt, korrekt, respektfullt och professionellt. Alla medarbetare bör tänka på att alla slags åklagarbeslut kan ha stor betydelse för den som berörs. Alla medarbetare bör använda ett språk som dels är lätt att förstå för tilltalade, målsägande och vittnen, dels inte kan uppfattas som nedsettande eller på annat sätt kränkande. Detta gäller t.ex. i skrivelser, vid muntliga kontakter och vid rättegångar. Åklagaren bör försöka att på ett begripligt sätt förklara sina beslut för den som är kritisk eller upprörd och vid behov upplysa om möjligheterna till överprövning.⁷

2.2.2 Brottsoffers behov

Brottsoffer ska, som framgår av de etiska riktlinjerna, bemötas korrekt, vänligt och professionellt. Ett professionellt bemötande innebär att visa respekt och förståelse. Vad som uppfattas som bra bemötande är naturligtvis individuellt och beroende av situationen. Den som utsatts för brott kan vara i chock och förvirrad på grund av det som har inträffat. Det är viktigt att de som kommer i kontakt med brottsoffer har grundläggande kunskap om brottsoffers reaktioner och behov.⁸ Genom ett professionellt bemötande skapas goda förutsättningar för att ge brottsoffren den rättstrygghet och den trygghet i övrigt som de är berättigade till.

Flertalet brottsoffer är i behov av stöd under kortare eller längre tid efter brottet samt upprepad information och vägledning under brottsutredningen och vid en eventuell rättegång. Det är av avgörande betydelse att brottsoffer känner förtroende för rättsväsendet och att de anmäler att de har utsatts för brott. Därigenom skapas också goda förutsättningar för att lagföra dem som begått brotten.

Brottsutredningen kan innebära en svår påfrestning för brottsoffret och särskilt betungande kan rättegången vara med återkommande frågor om vad som skett. Brottsoffret ska känna tillit och säkerhet inför sin uppgift som bevisperson i rättegången. Brottsoffret ska ges möjlighet att lämna en fri berättelse och frågor ska ställas med respekt för hens integritet, men det är en missriktad hänsyn att undvika att ställa ingående frågor om vad hen varit

---

⁶ 6–7 §§ förvaltningslag (2017:900).

⁷ Etiska riktlinjer för åklagarväsendet, RÅR 2014:1, riktlinje 3.

⁸ På ämnessidan "Brottsoffer och bemötandefrågor" på Rånet finns länkar till vidare kunskap om brottsoffers reaktioner och behov.

med om. Det ligger i brottsoffrets intresse att få lämna en så detaljerad berättelse som möjligt. Denna berättelse utgör normalt den centrala bevisningen och har således avgörande betydelse för utgången i målet. Om brottsoffret inte ges möjlighet att lämna en utsaga av sådan kvalitet som, tillsammans med övrig utredning i målet, krävs för fällande dom innebär det att den som utsatts för brott riskerar att inte få sina rättigheter tillgodosedda.

2.3 Särskild utsatthet

Ibland talas det om vissa brottsoffergrupper som *särskilt sårbara* eller *särskilt utsatta*. Det kan vara personer som är beroende på olika sätt av andra i sin närhet eller av gärningspersonen, och därmed har små resurser att påverka sin situation eller göra den känd. Det kan också vara grupper som befinner sig i en särskilt sårbar situation som en följd av samhällets diskriminering och marginalisering. Följden kan bli att brottsutsattheten hamnar i skymundan bakom andra faktorer.

Exempel på grupper där det kan finnas en särskild utsatthet är kvinnor utsatta för våld i sin parrelation, personer utsatta för hedersförtryck, hbtq-personer, asylsökande, äldre eller personer i missbruk. En person kan ofta befinna sig i flera av dessa grupper.

Begreppet *sårbara offer* får ibland kritik för att vara generaliserande och för risken att tillskriva offret brister, istället för att synliggöra samhällets brister i att erbjuda rätt stöd. Man kan också anlägga ett *intersektionellt perspektiv* på brottsutsatthet. Intersektionalitet är ett verktyg för att förstå hur olika maktstrukturer samverkar.⁹

För att rätt hjälp och stöd ska kunna erbjudas behöver det finnas en medvetenhet hos yrkesverksamma om den utsatta situation som vissa grupper kan befinna sig i, och hur situationen och samhällsstrukturen kan påverka exempelvis möjligheten att berätta en historia. Detta för att rättsväsendet ska kunna hitta metoder för förhörsteknik och bevissäkring som säkerställer rättssäkerheten för alla.

2.3.1 Brottsoffer med funktionsnedsättning

Med funktionsnedsättning avses nedsättning av fysisk, neuropsykiatrisk eller intellektuell funktionsförmåga. En funktionsnedsättning kan uppstå till följd av sjukdom eller annat tillstånd eller till följd av en medfödd eller förvärvad skada. Sådana sjukdomar, tillstånd eller skador kan vara bestående eller av övergående natur. En och samma person kan ha flera funktionsnedsättningar samtidigt. Med funktionshinder avses en sådan begränsning som en

---

⁹ Se t.ex. *Intersektionella perspektiv på våld i nära relationer*, Länsstyrelsen Skåne 2018.

funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen.¹⁰ Begränsningar kan vara svårigheter att klara sig själv i det dagliga livet, bristande delaktighet i arbetslivet, i sociala relationer, i fritids- och kulturaktiviteter samt i utbildning.

Personer med funktionsnedsättning ska ges tillgång till rättssystemet på samma villkor som alla andra. För den som behöver eller anser sig vara i behov av stöd att utöva sin rätt finns möjlighet till bl.a. stödperson, målsägandebiträde och tolk.¹¹

Det är viktigt att redan då förundersökningen inleds känna till vilken typ av funktionsnedsättning som förekommer hos brottsoffret. Vissa typer av funktionsnedsättningar är tydliga för utomstående, medan t.ex. neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som autism och adhd kan vara "osynliga".

Att ha inhämtat sådan kunskap om hur brottsoffret ska bemötas kan sedan vara avgörande för hur brottsoffret upplever mötet med polis och åklagare, och i förlängningen påverka möjligheterna för brottsoffret att kunna berätta vad hen har upplevt. Det kan också vara av särskild stor betydelse att förordnande av målsägandebiträde sker i ett mycket tidigt skede av utredningen. Målsäganden som har en funktionsnedsättning har ofta större behov av stöd från ett målsägandebiträde än som annars är fallet. Om utredningen gäller ett brott där målsägandebiträde inte förordnas regelmässigt bör dokumentation av funktionsnedsättningen finnas med vid framställan om förordnande för att domstolen ska kunna göra en korrekt prövning av behovet.

Läs mer i [Förhör med barn m.m. Även något om förhör med vuxna med osynliga funktionsnedsättningar](#) (RäV 2022:3) om hur polis och åklagare kan uppmärksamma en funktionsnedsättning och skapa bra förutsättningar i utredningen och under förhöret.

2.3.2 Barn som brottsoffer

Med barn avses människor som inte fyllt 18 år. Barns sätt att ta emot och tolka information skiljer sig från den vuxnes och är beroende av ålder och erfarenhet. Det handlar bl.a. om barnets villkor och vilket stöd som barnet har. Trygghet är av väsentlig betydelse. I okända situationer kan miljöer och personer verka spännande, men kan också skapa osäkerhet och oro. Kunskap om vad som ska hända skapar trygghet och ett förberett barn klarar bättre av att samarbeta. För att minska rädsla är det viktigt att barnet förstår vad som ska ske.

---

¹⁰ 1177 Vårdguiden, hämtad den 5 januari 2022 från <http://www.1177.se/Fakta-och-rad/Sjukdomar/Funktionsnedsattning/>

¹¹ Se FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som trätt i kraft den 3 maj 2008. Konventionstexten finns nedtecknad i prop. 2008/09:29 Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Konventionen har ratificerats av Sverige och trätt i kraft den 14 januari 2009.

Barn har inte samma möjlighet som vuxna att göra polisanmälan och vet inte alltid att en handling är brottslig. Detta gäller särskilt när förövaren står i nära relation till barnet. När en förundersökning är inledd i sådana fall har barnet oftast rätt till en särskild företrädare, som tar över beslutanderätten från vårdnadshavarna i vissa frågor.

Förhör med någon som är under 18 år ska planeras och verkställas så att det inte uppkommer fara för att den som förhörs tar skada. Förhör får inte äga rum fler gånger än vad som är nödvändigt med hänsyn till utredningens art och barnets bästa. Förhör med någon som är under 18 år bör hållas av en person med särskild kompetens för uppgiften.¹²

Barns rättigheter under brottmålsförfarandet, inklusive vad som gäller enligt barnkonventionen, behandlas närmare i [Brott mot barn – Åklagarens barnhandbok](#). FN har även beslutat om en resolution innehållande riktlinjer som särskilt handlar om det juridiska regelverket och barnets rättigheter som brottsoffer.¹³ Information om förhörssituationer och bemötande av barn finns även i [Förhör med barn m.m. Även något om förhör med vuxna som har osynliga funktionsnedsättningar](#) (RäV 2022:3).

2.3.2.1 Barn som bevittnat våld mot närstående

Den 1 juli 2021 trädde ett nytt brott kallat barnfridsbrott i kraft. Brottet är placerat i 4 kap. 3 § brottsbalken och gör det straffbart att låta ett barn bevittna vissa uppräknade brott i 3, 4, 6 och 12 kap. brottsbalken samt straffbara försök till de angivna brotten. Brottet förutsätter att barnet är närstående eller tidigare närstående till både gärningspersonen och målsäganden i grundbrottet (det bevittnade brottet). Syftet med införandet av barnfridsbrottet var att stärka det straffrättsliga skyddet för barn som bevittnar vissa brott mellan närstående, eftersom dessa barn enligt forskning löper ökad risk att drabbas av både psykisk och fysisk ohälsa. Barnet som bevittnat brott blir i och med detta målsägande, och har bl. a. rätt till biträde av särskild företrädare/målsägandebiträde.

När det gäller barn som bevittnat våld mot närstående före den 1 juli 2021, eller som i övrigt inte träffas av regleringen om barnfridsbrott, är de inte målsägande i juridisk mening. Barn i en sådan situation har likväl ansetts vara brottsoffer enligt socialtjänstlagen. En av Socialtjänstens huvuduppgifter är att verka för att barn som utsatts för brott och deras närstående får stöd och hjälp.¹⁴ Socialtjänsten ska särskilt beakta barnets situation samt behov av hjälp och stöd, då barnet bevittnat våld eller övergrepp av eller mot närstående vuxna. Barn i denna situation har vidare som vittne möjlighet att få

---

¹² 17–18 §§ förundersökningskungörelse (1947:948) (FUK).

¹³ UN Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime, Economic and Social Resolution 2005/20 of 22 July 2005. Riktlinjerna i originalversion och i svensk översättning finns att läsa på Brottsoffermyndighetens hemsida <http://www.brottsoffermyndigheten.se/>

¹⁴ 5 kap. 11 § socialtjänstlagen.

brottskadeersättning enligt brottskadlagen.¹⁵ Barnets möjlighet till brottskadeersättning kräver dock att det finns dokumentation kring vad som skett i samband med händelsen.¹⁶

2.4 Åklagaren och mötet med brottsoffret

Brottsoffret behöver ett korrekt och professionellt bemötande och åklagaren har i detta sammanhang ett ansvar för att vara tillmötesgående.

Åklagarens roll i förhållande till brottsoffret påverkas av om det finns ett målsägandebiträde/särskild företrädare eller inte (mer om målsägande-biträdets roll i avsnitt [3.2.6](#)).

Om brottsoffret eller brottsoffrets ombud, företrädare eller förmyndare önskar kontakt med åklagaren bör åklagaren tillgodose det. Åklagaren kan då lämna allmän information om ärendet och vad som kan förväntas ske i utredningen. Åklagaren bör vid nedläggning av förundersökningen i omfattande eller svårbedömda fall vid en personlig kontakt förklara beslutets innebörd för företrädaren för brottsoffret när sådant finns eller för brottsoffret självt. I situationer då brottsoffret är ett barn är det särskilt angeläget att brottsoffret förstår varför ett ärende inte leder till rättegång.¹⁷

Åklagaren bör, oavsett brottets svårighetsgrad, ta sig tid till att möta brottsoffret och presentera sig i anslutning till att rättegången påbörjas. Ett sådant möte kan ge brottsoffret en känsla av trygghet och delaktighet i processen. Ett brottsoffer får även vid sådant tillfälle möjlighet att framföra särskilda önskemål, t.ex. om att få höras i den tilltalades utevaro (medhörning). Har sådana önskemål, andra önskemål om bemötande vid huvudförhandlingen eller uppgifter om hotbilder framförts redan tidigare till åklagaren bör dessa vidarebefordras till domstolen.

Åklagaren kan inte och bör inte engagera sig på samma sätt som ett målsägandebiträde. I doktrinen har framhållits att åklagaren inte får engagera sig personligt i brottsoffrets sak, att brottsoffrets berättelse kan förlora sitt bevisvärde vid omfattande åklagarhjälp samt att åklagaren för att hålla sig objektiv bör hålla en viss distans till aktörerna i rättsprocessen.¹⁸ Åklagaren bör således till exempel undvika att samåka med, äta lunch med eller ha annan liknande kontakt med brottsoffer. Ett möte med brottsoffret står dock

---

¹⁵ På Brottsoffermyndighetens hemsida finns ytterligare information om brottskadeersättning. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för ansökningar om brottskadeersättning till barn som bevittnat ett brott som har begåtts före ikraftträdandet av barnfridsbrottet

¹⁶ Se Utvecklingscentrum, *Brott mot barn – Åklagarens barnhandbok*.

¹⁷ Se Utvecklingscentrum, *Brott mot barn – Åklagarens barnhandbok*.

¹⁸ Se bl.a. Gunnel Lindberg, *Om åklagareetik*, SvJT 1997, s. 203–205, och Lars Heuman i JT 2004/05 s. 59.

inte i strid med objektivitetsprincipen (se nedan) så länge åklagaren iakttar sin självständighet samt uppträder korrekt och professionellt.

2.4.1 Objektivitetsprincipen

Objektivitetsprincipen är en grundläggande princip för att säkerställa de enskildas rättssäkerhet. Åklagaren ska bedriva förundersökningar objektivt.¹⁹ Vid en förundersökning ska omständigheter och bevis som talar såväl för som mot den som är misstänkt beaktas. Det finns en skyldighet att självständigt och aktivt söka efter, ta till vara och beakta dessa omständigheter och bevis.

Förundersökningen ska bedrivas så att inte någon i onödan utsätts för misstanke eller orsakas kostnad eller olägenhet. Den ska dessutom bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger och den ska läggas ned om det inte längre finns anledning att fullfölja den.

Objektivitetsprincipen gäller för åklagaren under hela rättsprocessen. Kravet på objektivitet gäller vid förstadier till en förundersökning, under pågående förundersökning och även efter det att åtal har väckts.²⁰ Efter åtal har åklagaren en grundläggande uppgift att verka för en materiellt riktig dom. Den primära uppgiften för åklagaren under brottmålsrättegången är därför inte att få en fällande dom, utan att medverka till en objektivt riktig dom.²¹

Genom att åklagaren är skyldig att tillvarata brottsoffrets intressen, bl.a. genom att utreda och i stor utsträckning föra brottsoffrets skadeståndstalan (i de fall brottsoffret inte har ett målsägandebiträde eller särskild företrädare), intar åklagaren ibland en ombudslänkande ställning. Av detta följer en lojalitetsplikt som liknar den som en advokat har i tvistemål. Lojalitetsplikten kan komma i konflikt med objektivitetsplikten. När så sker har objektivitetsplikten företräde framför lojalitetsplikten, vilket framgår av Åklagarmyndighetens etiska riktlinjer.²²

Som framgår ovan utgör objektivitetsplikten inte något hinder mot ett gott bemötande och hindrar inte heller åklagaren att lämna information av allmän karaktär till brottsoffret, exempelvis hur en rättegång går till och vilka regler som gäller. Åklagaren får däremot inte diskutera eller ge råd till brottsoffret om vad som bör eller ska sägas under förhöret vid huvudförhandlingen. Det kan inte anses förenligt med objektivitetsplikten att åklagaren vid möte med brottsoffret före huvudförhandlingen ställer sådana frågor eller gör sådana påpekanden som gör det möjligt för brottsoffret att rätta till sina uppgifter där de är oklara enligt förundersökningen.

---

¹⁹ 23 kap. 4 § rättegångsbalken.

²⁰ 23 kap. 4 § och 45 kap. 3a § rättegångsbalken.

²¹ Prop. 2015/16:68 Förstärkt rättssäkerhet och effektivitet i förundersökningsförfarandet, s. 35.

²² Etisk riktlinje 3.

3 Brottsoffers rättigheter i brottmålsförfarandet

Åklagaren ska

- iakttä brottsoffrets rätt till information.
- tidigt under förundersökningen begära förordnande av målsägandebiträde eller särskild företrädare för barn (omedelbart när det gäller ett brott enligt 6 kap. brottsbalken).
- uppmärksamma brottsoffrets rätt till skydd av personuppgifter.
- i vissa fall föra brottsoffrets skadeståndstalan.

Åklagaren bör

- se till att brottsoffret förstår processen och kan göra sig förstådd, genom att se till att det finns tillgång till en neutral tolk och eventuella andra stödfunktioner.
- verka för att brottsoffret känner trygghet under processen, t.ex. genom att framföra behov av medhörning eller stängda dörrar.

3.1 Inledning

En av de viktigaste frågorna för brottsoffret är att få relevant och begriplig information i den egna saken. Den som utsatts för brott har behov av att förstå hur den fortsatta rättsprocessen går till samt vilka krav som kommer att ställas på hans deltagande i processen. Vissa delar av det som ingår i ett gott bemötande regleras i rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen, framför allt Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens skyldighet att lämna information och att ta till vara brottsoffrets intressen exempelvis i skadeståndshänseende.

Sedan 2015 gäller i Sverige Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem (*brottsofferdirektivet*). Många rättigheter fanns sedan tidigare i Sverige, men vissa lagändringar infördes som stärkte målsägandens rätt till tolkning, översättning och information. Direktivet har som syfte att säkerställa att brottsoffer behandlas enhetligt inom hela EU utan hänsyn till brottsoffrets uppehållsstatus.

Åklagaren har ett ansvar för att skapa förutsättningar för att brottsoffret ska känna sig säker och trygg under hela förfarandet. Några av de stödfunktioner som finns framgår av kommande avsnitt.

3.2 Under förundersökningen

3.2.1 Rätt till information

Polis och åklagare har en skyldighet att lämna information till brottsoffret i olika stadier av förundersökningen.²³ En allmän princip är att information ska lämnas på ett tidigt stadium, oftast så snart som möjligt. Polisen har rutiner som innebär att en stor del av informationen lämnas i samband med anmälningsupptagningen, muntligt eller skriftligen genom den kopia på anmälan som målsäganden har rätt till. En del information behöver inte lämnas om det är uppenbart att den inte behövs.

Underrättelseskyldigheten rör möjligheten att begära målsägandebiträde, reglerna om stödperson, rätten till tolk och översättning, möjligheten att ansöka om kontaktförbud eller europeisk skyddsorder, om brottet är sådant att det kan bli aktuellt. Brottsoffret ska även informeras om möjligheten att få besked om tidpunkt och plats för sammanträden i rätten och att få dom eller slutligt beslut i målet.²⁴

Enligt Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens interna principer ska polisen lämna information om målsägandebiträde redan på brottsplatsen eller senast vid anmälningsmottagningen.²⁵ Särskilt viktigt blir detta vid sexualbrott, eftersom åklagaren då ska anmäla behov av målsägandebiträde omedelbart efter att förundersökning inletts.²⁶

Det finns också en skyldighet att informera om möjligheterna att få rättshjälp och rådgivning, förutsättningarna för medling, rätten till ersättning för kostnader vid inställelse till förhör och sammanträden i domstol och om möjligheten till ett tidsbegränsat uppehållstillstånd under förundersökningen i vissa fall. Vidare ska brottsoffret få information om vilka myndigheter, organisationer och andra som kan lämna stöd, hjälp och vård, samt om möjligheten att skydda sig mot de negativa följderna av brott som inneburit missbruk av personuppgifter. Brottsoffret ska också få de kontaktuppgifter som behövs för att få upplysningar om det egna ärendet samt få information om vart hen kan vända sig med klagomål som rör handläggningen av ärendet. På begäran ska brottsoffret få information om hur ärendet fortskrider hos polisen, åklagare eller domstol om det kan ske utan men för utredningen.²⁷

---

²³ 13 a–e §§ och 14–14a §§ FUK.

²⁴ 13 a–b §§ FUK.

²⁵ Se bl.a. Promemoria om ett utvecklat bästa arbetssätt s. 7.

²⁶ 23 kap. 5 § rättegångsbalken.

²⁷ Se vidare i 13 a och 14 a § FUK.

Brottsoffer ska också så snart som möjligt, om det behövs, underrättas om ett frihetsberövande hävs eller om den frihetsberövade avviker. Det är den som beslutar om att häva ett gripande, dvs. i de flesta fall åklagaren, som är ansvarig för att brottsoffret underrättas. Åklagaren ansvarar även för underrättelse om att ett beslut om anhållande eller häktning hävs. Den behovsprövning som ska ske torde innefatta en skyldighet att beakta såväl brottsoffrets önskemål om att få respektive inte få del av informationen, som risken för skada för den som är misstänkt. Den faktiska underrättelsen kan delegeras till t.ex. polisen.²⁸

Polis och åklagare har en skyldighet att lämna information till målsäganden om rätten att få sitt skadeståndsanspråk utrett och skadeståndstalan förd av åklagaren, men även om möjligheterna för målsäganden att få ersättning enligt brottsskadelagen.²⁹

3.2.1.1 *Särskilt om underrättelse vid nedläggningsbeslut m.m.*

Om förundersökningen läggs ned eller åklagaren beslutar att inte väcka åtal har den som är brottsoffer, om hen angett brottet, anmält enskilt anspråk i anledning av brottet eller begärt att bli underrättad, rätt till underrättelse om detta. Samma gäller för beslut att inte inleda förundersökning.³⁰

Underrättelser om beslut att lägga ned förundersökningar lämnas regelmässigt skriftligen med användande av standardiserade motiveringar och skäl som tillhandahålls i ärendehanteringssystemet Cåbra. Ur ett bemötandeperspektiv är det dock viktigt att åklagare inför varje beslut gör en bedömning av behovet av en individualiserad beslutsmotivering som kan förstås av den som tar emot beslutet. Beslutsmotiveringen att ”ord står mot ord och tillräcklig stödbevisning för målsägandens uppgifter saknas” är ett exempel på en motivering som i ett enskilt ärende lättbegripligt kan förklara bevisläget. Det är viktigt att i individualiserade beslutsmotiveringar inte heller lämna för mycket information, t.ex. namn på misstänkt eller vittnen, eller röja förundersökningssekretessen på annat sätt. Som framhållits i avsnitt 2.4 bör åklagare i omfattande eller svårbedömda fall vid en personlig kontakt per telefon förklara sitt nedläggningsbeslut för brottsoffret eller dess företrädare. Åklagaren kan också komma överens med polisens utredare om att muntligt underrätta målsäganden om beslutet.

I detta sammanhang är det viktigt se till att de brottsmisstankar som framgår av beslutet är de brottsmisstankar som faktiskt utretts, och felaktiga tidpunkter och rubriceringar i Cåbra ska korrigeras innan beslutet. Detta är viktigt dels ur bemötandesynpunkt men också för en korrekt handläggning för det fall beslutet ska överprövas, se nedan.

---

²⁸ Se 13 c § FUK och Ds 2014:14 Genomförande av brottsofferdirektivet, s. 85.

²⁹ Detta framgår av 22 kap. 1 § samt 12 kap. 1 § och 22 § rättegångsbalken. Se mer i *Skadestånd – om åklagarens skyldighet att föra målsägandens talan* (RättsPM 2018:2).

³⁰ 14 § 2 st. FUK.

Brottsoffret har möjlighet att begära omprövning och/eller överprövning av beslutet att lägga ner eller inte inleda en förundersökning eller beslutet att inte väcka åtal. Alla beslut i brottmålsfrågor kan i princip överprövas. Om beslutet fattats vid Polismyndigheten kan beslutet prövas av en åklagare, medan åklagares beslut kan överprövas av en överåklagare eller vice överåklagare. Dennes beslut kan slutligen överprövas av riksåklagaren. Överprövningsförfarandet är inte författningsreglerat, utan har utvecklats i praxis,³¹ och fyller en viktig rättssäkerhetsfunktion. Det ger en möjlighet att rätta till felaktiga beslut, sörja för enhetlig tillämpning och säkerställa allmänhetens förtroende för åklagarverksamheten. När det gäller möjligheten att begära omprövning eller överprövning av ett beslut kan brottsoffret med fördel hänvisas till den information som finns på Åklagarmyndighetens hemsida. När ett brottsoffer tar kontakt med myndigheten bör åklagaren dock vara lyhörd inför om brottsoffrets intresse i första hand är att förstå nedläggningsbeslutet snarare än att begära det överprövat, och i sådana fall muntligen på ett pedagogiskt sätt förklara nedläggningsbeslutet.

3.2.2 Insyns rätt

Brottsoffret intar inte partsställning i något skede av förundersökningen och har därför ingen rätt till partsinsyn i förundersökningsarbetet.³² Även om åtal väcks har brottsoffret inte en obetingad rätt att ta del av förundersökningsprotokollet, men får anses ha en insyns rätt som omfattar i vart fall den del av protokollet som avser åtal som målsäganden biträder.³³ Det bör i normalfallet, efter att åtal har väckts, inte finnas något som hindrar att en kopia av ett förundersökningsprotokoll lämnas till en målsägande eller ett målsägandebitråde.

3.2.3 Individuell skyddsbedömning

Polisen ska i tidigt skede göra en individuell skyddsbedömning för att fastställa om ett brottsoffer har behov av särskilda skyddsåtgärder. Om brottsoffret har ett behov av sådana skyddsåtgärder inträder ytterligare rättigheter, såsom att upprepade förhör ska hållas av samma förhørsledare och att brottsoffret kan begära att förhørsledaren ska vara en person med visst kön om det gäller brott enligt 4 kap. 1–5 §§ och 6 kap. brottsbalken, brott där målsäganden har utsatts för våld av en misstänkt som är närstående eller tidigare

---

³¹ Se närmare i *Riksåklagarens riktlinjer om Överprövning och annan prövningsverksamhet, RÅR 2013:1*.

³² Se Peter Fitger, *Rättegångsbalken*, sid. 23:74 f. Se även dom meddelad av Kammarrätten i Stockholm den 21 december 2010 i mål nr. 5380-10 samt JO 1995/96 s. 50.

³³ Denna ståndpunkt har intagits av Insynsutredningen i dess slutbetänkande *Partsinsyn* enligt rättegångsbalken (se SOU 2010:14 s. 304). Samma rätt till insyn gäller även förmyndaren, målsägandebiträdet eller den särskilda företrädaren.

närstående samt i vissa andra fall.³⁴ Brottsoffer under 18 år ska alltid anses ha ett särskilt skyddsbehov.

3.2.4 Tolk och översättning

För brottsoffer som inte behärskar svenska eller på grund av hörselnedsättning eller talsvårigheter behöver en tolk finns det, såväl under förundersökning som i domstol, en obligatorisk rätt till tolk.³⁵ Den skriftliga bekräftelse av polisanmälan som en målsägande har rätt till ska på begäran översättas till ett språk som hen behärskar. Vid vissa typer av brott, såsom brott mot 6 kap. brottsbalken, hedersrelaterade brott eller könsstymning av kvinnor, kan en tolk av visst kön vara att föredra. Det får anses olämpligt att använda familjemedlem eller vän till familjen som tolk.³⁶

3.2.5 Stödperson

Brottsoffer har rätt att åtföljas av lämplig person som personligt stöd (stödperson) vid förhör under förundersökning och vid huvudförhandling.³⁷

Vid förhör under förundersökning har stödpersonen rätt att närvara om det inte är till men för utredningen.³⁸ Det är förundersökningsledaren som avgör om stödpersonens närvaro utgör men eller inte. Förundersökningsledaren har enligt samma lagrum möjlighet att förordna att vad som förekommit vid förhör inte får uppenbaras. En stödperson har inga processuella befogenheter och kan närvara tillsammans med målsägandebiträdet.

Stödperson kan vara en kontaktperson enligt socialtjänstlagen, en kurator eller en representant för en ideell organisation såsom brottsofferjour eller kvinnojour. Även närstående till brottsoffret kan vara stödperson.³⁹ Personer som kan tänkas komma att åberopas som vittnen är av uppenbara skäl olämpliga som stödpersoner. Brottsoffret kan även få stöd av polisiära brottsoffer- och personsäkerhetshandläggare som finns vid Polismyndighetens polisområden.

3.2.6 Målsägandebiträde

Ett målsägandebiträde ska ta tillvara målsägandens intressen i målet och lämna stöd och hjälp till målsäganden både under förundersökningen och rättegången. Målsägandebiträdet ska upplysa målsäganden om förfarandet och de regler som gäller för detta, framföra målsägandens önskemål rörande olika handläggningsfrågor och bevaka att förhör med målsäganden sker på ett

---

³⁴ Se 5 b § och 13 f § FUK.

³⁵ Se 5 kap. 6 § och 23 kap. 16 § rättegångsbalken samt 13e § FUK.

³⁶ Se RåV 2021:5 [Hedersrelaterad brottslighet](#) samt 5 kap. 6 § rättegångsbalken.

³⁷ Se 20 kap. 15 § 1 st. och 23 kap. 10 § 5 st. rättegångsbalken.

³⁸ Se 23 kap. 10 § 5 st. rättegångsbalken.

³⁹ Prop. 1983/84:105 s. 63.

tillbörligt sätt.⁴⁰ Vidare brukar målsägandebiträdet bistå målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk med anledning av brottet.⁴¹ Målsägandebiträdet kan även vara behjälplig med övriga processuella frågor, som exempelvis att överta och driva ett nedlagt åtal som enskilt åtal, justera åtal och överklaga domen. Målsägandebiträdet kan också, på uppdrag av målsäganden, lägga fram bevisning som talar för den tilltalades skuld eller att på annat sätt verka för att åtalet bifalls.

Den som har utsatts för sexualbrott har som huvudregel rätt att få ett målsägandebiträde, och sedan år 2018 ska anmälan om målsägandebiträde göras omedelbart när förundersökningen har inletts eller återupptagits.⁴² Även den som har utsatts för brott i nära relation eller ett grovt våldsbrott eller det brottsoffer som annars har ett särskilt behov av sådant stöd får normalt målsägandebiträde förordnat för sig.⁴³ Om någon som är under 18 år har utsatts för brott av vårdnadshavare eller någon som står i en nära relation till barnets vårdnadshavare ska, beroende på omständigheterna, antingen barnets andre vårdnadshavare och ett målsägandebiträde förordnas eller en särskild företrädare för barn förordnas.

Ett tidigt förordnande av ett målsägandebiträde innebär att brottsoffret kan få hjälp och stöd redan vid första förhöret. Det kan vara avgörande för brottsoffrets fortsatta medverkan i utredningen. Åklagare och polis har en skyldighet att utan dröjsmål vidarebefordra önskemål om målsägandebiträde genom att göra framställan till domstolen. Att avvakta med sådan framställan för att t.ex. se hur utredningen utvecklas är inte tillåtet.⁴⁴ Skyldigheten att anmäla målsägandens önskemål om målsägandebiträde till domstolen är således undantagslös. Det är domstolens uppgift, inte åklagarens, att pröva om och när behov av biträde finns. Däremot står det åklagaren fritt att i framställan eller i ett följebrev till rätten ange sin ståndpunkt i frågan om målsägandebiträde bör förordnas.

Något hinder mot att utan begäran från brottsoffret förordna målsägandebiträde finns inte. Åklagaren bör i vissa fall, även om brottsoffret under förundersökningen inte uttalat sig i frågan om biträde, överväga att göra en anmälan till domstolen.

Om brottsoffret uttryckligen motsatt sig att målsägandebiträde förordnas, bör enligt motiven något förordnande däremot inte ske.⁴⁵

---

⁴⁰ Prop. 1987/88:107 s. 22 f.

⁴¹ Enligt 3 § 1 st. lag (1988:609) om målsägandebiträde ska målsägandebiträdet föra talan om enskilt anspråk om detta inte görs av åklagaren. I praktiken gör målsägandebiträdet alltid detta.

⁴² 23 kap. 5 § rättegångsbalken.

⁴³ Rätten till målsägandebiträde regleras i 1 § lagen om målsägandebiträde

⁴⁴ Se bl.a. JO:s beslut den 12 maj 2009 i ärende 2538-2008 och JO 2004/05 s. 90 samt RÅ-A 2004/0538.

⁴⁵ Prop. 1989/90:158 s. 6. Se även RÅ-A 2004/0538 och 0658.

3.2.7 Skydd av personuppgifter

Den som är brottsoffer har också rätt till viss anonymitet i förundersökningsprotokollet och visst identitetsskydd när det gäller uppgifter i stämningsansökan.⁴⁶ Vid en del typer av brott, t.ex. sexualbrott, utpressning, människorov, människohandel och olaga integritetsintrång, kan sekretess gälla efter åtal även avseende personuppgifter som brottsoffrets namn, och namnet kan i sådana fall utelämnas i stämningsansökan.⁴⁷ Var även uppmärksam på den förstärkta sekretessen vid skyddad folkbokföring, som syftar till att hindra en förföljare från att lägga samman olika uppgifter i exempelvis ett förundersökningsprotokoll (såsom bostad, arbetsgivare, förskola, skola, hälsovård) för att hitta en hotad person.⁴⁸

3.3 Under huvudförhandlingen

3.3.1 Rätt att biträda åtalet

Brottsoffret har som målsägande rätt att biträda åtalet.⁴⁹ Regeln ger målsäganden rätt att aktivt medverka i huvudförhandlingen och kan då oberoende av åklagaren yrka ansvar, justera åtal, åberopa bevisning och ställa frågor till dem som hörs under rättegången. Att biträda åtalet innebär samtidigt att målsäganden riskerar att ådra sig ansvar för rättegångskostnader som hänför sig till de egna processuella aktiviteterna, som t.ex. att åberopa egen bevisning. Slutligen har målsäganden rätt att överta åtalet om åklagaren lägger ned detta (på grund av bevissvårigheter).⁵⁰

3.3.2 Skadeståndstalan

Brottsoffret har rätt att få sin skadeståndstalan prövad i brottmålet. Åklagaren har under vissa omständigheter en skyldighet att föra målsägandens talan.⁵¹ Finns det ett målsägandebiträde brukar målsägandebiträdet föra målsägandens talan. För mer information se [Skadestånd – om åklagarens skyldighet att föra målsägandens talan](#) (RättsPM 2018:2).

---

⁴⁶ 21 § 3 st. och 21a § FUK och 45 kap. 9 § rättegångsbalken. I SOU 2021:35 *En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring* föreslås lagändringar som ska ge ytterligare skydd för målsägandens och vittnens personuppgifter.

⁴⁷ 35 kap. 12 offentlighets- och sekretesslag (2009:400).

⁴⁸ 21 kap. 3a § offentlighets- och sekretesslagen.

⁴⁹ 20 kap. 8 § rättegångsbalken.

⁵⁰ 20 kap. 9 § rättegångsbalken.

⁵¹ 22 kap. 1–2 §§ rättegångsbalken.

3.3.3 Vittnesstöd, stödperson och målsägandebiträde

På de flesta av landets domstolar finns vittnesstöd från Brottsofferjouren, en ideellt verksam person som erbjuder information, stöd och hjälp till målsägande, vittnen, familjemedlemmar och andra närstående.⁵²

Som redovisats ovan har brottsoffer rätt att åtföljas av en stödperson vid huvudförhandling.⁵³ Under huvudförhandlingen har stödpersonen rätt att närvara även om brottsoffret inte är part i målet. Det är brottsoffret själv som avgör om hen vill ha med sig en sådan stödperson och brottsoffrets valmöjlighet är oberoende av om ett målsägandebiträde förordnats eller inte.

Stödpersonens uppgift i rättsalen är enbart att utgöra ett moraliskt stöd för brottsoffret, vilket medför en möjlighet att t.ex. begära paus i huvudförhandlingen eller att fästa rättens uppmärksamhet på att en viss fråga är särskilt påfrestande för brottsoffret, men däremot inte att företa rättegångshandlingar såsom att ställa frågor i sak till brottsoffret eller tilltalad eller att lämna synpunkter på frågors relevans.⁵⁴

Angående målsägandebiträdets uppgifter se avsnitt [3.2.6](#).

3.3.4 Medhörning och stängda dörrar

Brottsoffret har rätt att begära medhörning, dvs. begära att den tilltalade eller åhörare inte ska närvara vid förhöret.⁵⁵ En förhandling kan under vissa omständigheter hållas inom stängda dörrar, dvs. att den tvärtemot huvudregeln inte är offentlig. Detta gäller bland annat till skydd för uppgifter om brottsoffret personliga förhållanden vid vissa typer av brott, t.ex. sexualbrott, utpressning, människorov, människohandel och olaga integritetsintrång eller om förhör hålls med någon under 15 år.⁵⁶

3.3.5 Tolk och översättning

För målsägande som inte behärskar svenska eller på grund av hörselnedsättning eller talsvårigheter behöver en tolk finns det även under huvudförhandlingen en obligatorisk rätt till tolk, som förordnas av domstolen.⁵⁷ Åklagaren bör redan i stämningsansökan uppmärksamma domstolen på eventuella tolkbehov. Domstolen är skyldig att på begäran av en målsägande översätta en handling i ett brottmål eller de viktigaste delarna av den, om en översättning är av väsentlig betydelse för att målsäganden ska kunna ta tillvara sin rätt.⁵⁸

---

⁵² www.brottsofferjouren.se/kontakt

⁵³ Se 20 kap. 15 § 1 st. rättegångsbalken.

⁵⁴ Prop. 1986/87:98 om ett reformerat tingsrättsförfarande

⁵⁵ 36 kap. 18 § och 37 kap. 3 § rättegångsbalken.

⁵⁶ 5 kap. 1 § rättegångsbalken och 35 kap. 12 § offentlighets- och sekretesslagen.

⁵⁷ Se 5 kap. 6 § och 23 kap. 16 § rättegångsbalken.

⁵⁸ Se kap. 33. 9 § rättegångsbalken.

3.3.6 Bemötande

Brottsoffret har rätt att bemötas med respekt även under huvudförhandlingen. Det är rättens ordförande som har det yttersta ansvaret för ordningen i rättsalen och det ankommer på ordföranden att i mål om sexualbrott och andra mål se till att parterna bl.a. under olika förhör håller sig till de för målet väsentliga frågorna, och att parterna inte genom formen eller arten av sina frågor försvårar för förhörspersonerna att lämna riktiga och vederhäftiga uppgifter.⁵⁹ Åklagaren bör inte tveka att vid behov rikta ordförandens uppmärksamhet på ovidkommande eller otillbörliga frågor eller beteenden.

3.4 Efter huvudförhandlingen

Målsäganden har rätt att få en kopia av domen i de fall målsäganden är part i målet eller har begärt att få del av avgörandet.⁶⁰ Målsäganden har rätt att överklaga domen i såväl ansvarsdelen som skadeståndsdelen.

Målsäganden har, om hen fått sig tilldömt ett skadestånd, rätt att få hjälp av Kronofogdemyndigheten att driva in skadeståndet. När det gäller barn så ingår det i den särskilda företrädarens uppgifter att ta tillvara barnets rätt när det gäller verkställighet av skadestånd.⁶¹

En viktig fråga för brottsoffret är även vad som sker efter domstolsprocessen, exempelvis fråga om verkställighet av fängelsestraff eller verkställighet av fängelsestraff genom intensivövervakning med elektronisk kontroll. Verksamhet i anstalt ska vara utformad på sådant sätt att den som är intagen inte utsätter brottsoffret för nya brott. Kriminalvården har därför en skyldighet att underrätta brottsoffret om vissa förhållanden som t.ex. placering, vistelser utanför anstalten och rymningar. Kriminalvården har vidare skyldighet att underrätta brottsoffret om fängelsestraff som verkställs genom nämnda intensivövervakning med elektronisk kontroll. Underrättelse till brottsoffret ska även innehålla information om de regler som gäller för kontaktförbud. Motsvarande bestämmelser finns när det gäller slutna ungdomsvård och rättspsykiatrisk tvångsvård.⁶²

---

⁵⁹ Se 5 kap. 9–9a § och 46 kap. 4 § 2 st. rättegångsbalken samt SOU 2001:14 s. 349.

⁶⁰ 30 kap. 7 § 6 st. rättegångsbalken och 27 § förordning (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol.

⁶¹ 3 § lag (1999:997) om särskild företrädare för barn.

⁶² Se 35–36 §§ fängelseförordning (2010:2010), 27–28 §§ häktesförordning (2010:2011), 10 § förordning (1994:1060) om intensivövervakning med elektronisk kontroll, 21 § lag (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård samt 28 § lag (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

3.5 Kontaktförbud och europeisk skyddsorder

Kontaktförbud är en viktig skyddsåtgärd för brottsoffer i de fall där det kan bli aktuellt. Frågor om kontaktförbud ska handläggas skyndsamt. Handläggningen av kontaktförbudsärenden behandlas i handboken [Kontaktförbud](#) utgiven av Utvecklingscentrum.

Inom EU kan brottsoffer erbjudas skydd genom att ett kontaktförbud (eller annan jämförlig skyddsåtgärd) som meddelats i ett medlemsland kan överföras till ett annat medlemsland som brottsoffret beger sig till. Det kan då utfärdas en europeisk skyddsorder. Utvecklingscentrum har gett ut en särskild vägledning kring detta, [Europeisk skyddsorder och civilrättslig skyddsåtgärd \(RäV 2021:25\)](#).

Läs vidare:

Jämställt bemötande - En handledning för dig som arbetar med jämställdhetsintegrering på myndighet, Nationella sekretariatet för genusforskning 2015

Likvärdigt bemötande i myndigheter - Fokus på hbtq och antirasism, Forum för levande historia 2019

Målsägandes medverkan i rättsprocessen. Brottsförebyggande rådet Rapport 2016:8,

Våldsamt osynligt - En bok om brottsutsatthet och funktionsnedsättning, Karin Andersson, Brottsofferjouren 2015

Brottsoffer och deras närstående – socialtjänstens ansvar för att ge stöd och hjälp, Socialstyrelsen 2012

[Brottsoffermyndigheten](#)

[Brottsofferjouren](#)

[Justitieombudsmannen](#) (JO, Riksdagens ombudsmän)

[Kunskapsbanken Nationellt centrum för kvinnofrid](#) (NCK)

[Hedersförtryck.se](#) (Länsstyrelsen Östergötland)

[Riksförbundet Attention](#) – kunskap om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

ÅKLAGARMYNDIGHETEN